

THỦ PHÁP ĐỐI SÁNH QUA “THIÊN ĐƯỜNG VÀ ĐỊA NGỤC: GHI CHÉP TRONG ĐẠI DỊCH CORONAVIRUS”

NGUYỄN NGỌC MY HÀ

Email: nguyennngocmyha.1908@gmail.com

Trường Đại học Công nghệ Sài Gòn

TACTICS OF COMPARISON THROUGH “HEAVEN AND HELL: RECORD OF THE CORONAVIRUS PANDEMIC”

TÓM TẮT

ABSTRACT

ĐỐI SÁNH, TRỰC QUAN HÓA DỮ LIỆU LÀ NHỮNG thao tác thường được sử dụng trong nghiên cứu chuyên ngành, nhằm làm rõ tính chất chuyên biệt của các đối tượng cũng như mối quan hệ giữa chúng. Trong khi đó, đồng hiện là thủ pháp nghệ thuật dùng trong văn chương, hội họa, phim ảnh... cho phép miêu tả cùng lúc nhiều sự vật, hiện tượng (vốn tồn tại ở các không gian, thời gian khác nhau). Sự xuất hiện cùng lúc này đồng thời làm nảy sinh phép “so sánh ngầm” trong nhận thức của người tiếp cận, đề thông qua đó, chủ đề, tư tưởng của tác phẩm cũng được truyền tải.

Trong tác phẩm “Thiên đường và địa ngục: Ghi chép trong đại dịch Coronavirus” của tác giả Đinh Hồng Hải, tất cả những thủ pháp đối sánh, đồng hiện, trực quan hóa dữ liệu đã được vận dụng tối đa, nhằm khắc họa bức tranh toàn cảnh các quốc gia trong bối cảnh trước và trong đại dịch Covid-19. Bài viết dưới đây sẽ làm rõ những thủ pháp nghệ thuật được sử dụng trong tác phẩm này.

Từ khóa: Thủ pháp đối sánh, đồng hiện, trực quan hóa dữ liệu, đại dịch Coronavirus, nguyên nhân - hệ quả

Data visualization and comparison are commonly used manipulation in specialized research to clarify the specificity of objects as well as the relationships between them. Meanwhile, co-appearance is currently a technique of art used in literature, painting, film ... allowing to describe at the same time many things and phenomena (which exist in different spaces and times). This simultaneous appearance also gives rise to the "implicit comparison" in the reader's perception, through which the theme and thought of the work are also conveyed. In the work "Heaven and Hell: Record in the Coronavirus pandemic" by Dinh Hong Hai, all the methods of comparing, co-present, data visualization have been used to the maximum, in order to depict panorama of the countries in the context before and during the Covid-19 pandemic. The following article will clarify the artistic tricks used in this work.

Keywords: Tactics of comparison, co-appearance, data visualization, Coronavirus pandemic, cause and effect

Mở đầu

“Thiên đường và địa ngục: Ghi chép trong đại dịch Coronavirus” là một tác phẩm phi hư cấu (non-fiction) vừa được tác giả Đinh Hồng Hải cho ra mắt bạn đọc vào tháng 8/2020. Bằng một góc nhìn trực quan của người trong cuộc và cảm nhận sâu sắc, nhạy bén của người làm nghiên cứu, tác giả một mặt “quan sát”, tiếp nhận thông tin và mặt khác “vẽ” ra bức tranh tương phản giữa hai thái cực: thiên đường - địa ngục. Cặp phạm trù mà tác giả đã dùng như một phép ẩn dụ ám chỉ những đối nghịch kỳ lạ ở Việt Nam, Mỹ và nhiều nơi trên thế giới trước và trong đại dịch Covid-19. Xuyên suốt toàn bộ tác phẩm, có thể thấy thủ pháp đối sánh đã được tác giả vận dụng tối đa để biến một ghi chép phi hư cấu thành một tác phẩm văn chương hấp dẫn.

Nội dung

Trong đời sống hàng ngày, đối sánh được hiểu là thao tác so sánh giữa một cặp đối tượng. Đây là công cụ tư duy phổ biến nhằm “giúp con người nhận thức hiện thực khách quan” (Trần Văn Phước 2020). Thông qua hoạt động so sánh giữa “một yếu tố này” với “một yếu tố khác”, con người có thể khái quát hóa được mối quan hệ giữa chúng. Trong lĩnh vực khoa học, đối sánh là phương pháp cho phép nhà nghiên cứu chỉ ra chỗ giống và khác nhau giữa các đối tượng, qua đó có thể lý giải nguyên nhân dẫn đến khác biệt cũng như đánh giá ưu khuyết. Để đảm bảo tính khách quan, việc nghiên cứu đối sánh bắt buộc dựa trên nguyên tắc đồng đại hay đồng đại động (dynamic synchronic principle) (Trần Văn Phước 2020).

Trong lĩnh vực nghệ thuật (văn chương, hội họa, điêu khắc, phim ảnh...), đồng hiện là thủ pháp được dùng để thể hiện cùng lúc – trong cùng không gian, thời gian – các sự kiện, tình tiết hay nhân vật (vốn tồn tại ở các không gian, thời gian khác nhau). Đặc biệt trong mảng văn xuôi, đồng hiện được xem như là một kỹ thuật “nhằm giảm bớt những quy chiếu của không gian trong thời gian lịch sử “bằng cách” gợi nhớ lại các biến cố và hành động đồng thời mà không trình bày mối quan hệ nhân quả của chúng” (Lê Huy Bắc, tr.134). Tuy là yếu tố hình thức nhưng nhờ vào việc tạo nên kết cấu đặc biệt cho tác phẩm mà đồng hiện có thể góp phần truyền tải thông điệp, tư tưởng một cách hiệu quả. Ngoài việc giản lược hóa về bối cảnh, hệ quy chiếu của các nhân vật, hiện tượng, đồng hiện còn giúp tác giả phối hợp cùng lúc nhiều điểm nhìn, điều này làm tăng tính khách quan cũng như tính trí tuệ cho tác phẩm.

1. Đối sánh đồng hiện trong Thiên đường và Địa ngục

Nếu không chú ý dòng chữ trên bìa sách “Ghi chép trong đại dịch Coronavirus”, tiêu đề “Thiên đường và Địa ngục” (TĐ&ĐN) dễ khiến người ta liên tưởng đến thể loại văn chương tiểu thuyết hư cấu. Thế nhưng, hòa cùng dòng chảy thời sự đầy biến động những ngày gần đây, TĐ&ĐN lại là bản tổng hợp hết sức chân thực về tình hình trong nước và thế giới khi dịch Covid-19 bắt đầu lan sóng lây lan đầu tiên bên ngoài Trung Quốc. Toàn bộ cấu trúc tác phẩm được tổ chức thống nhất quanh trục chính là thủ pháp đối sánh trực quan kết hợp đồng hiện. Nếu như thủ pháp đồng hiện giúp công việc đối sánh trở nên khách quan do đảm bảo được nguyên tắc đồng đại thì ngược lại, thao tác đối sánh cũng giúp người đọc có thể đánh giá hàng loạt sự kiện, số liệu được nêu lên để rồi từ đó rút ra bài học. Việc kết hợp nhuần nhuyễn giữa thao tác khoa học và thủ pháp nghệ thuật đã khiến TĐ&ĐN trở nên vừa chân thực, hấp dẫn lại vừa giàu tính tự sự văn chương. Đồng thời, chủ đề của tác phẩm: hình ảnh thiên đường và địa ngục trần gian qua đó cũng lần lượt hiện lên một cách vô cùng rõ nét.

Ngay từ những trang đầu tiên, Đinh Hồng Hải đã dẫn dắt độc giả đến với thiên đường tuổi thơ của chính mình. Đó là một thiên đường bình dị, học một buổi, chơi một buổi, đây ấp những ước mơ, khám phá, trò chơi con trẻ. Là người “bên lương”, tuổi thơ của tác giả chưa từng nghe đến địa ngục. Chỉ khi lớn lên, khái niệm địa ngục mới đến với anh qua những mô tả tôn giáo, qua những lần “căng mắt soi từng loại thực phẩm để chọn loại không độc hại” (tr.12), qua từng hơi thở, ngụm nước, miếng cơm nhọc nhằn vật lộn trong môi trường xã hội.

Khoảng thời gian sinh sống và học tập tại Mỹ, Đinh Hồng Hải có cơ hội trải nghiệm thêm một thiên

đường trần gian của thế giới. Ấn sau những thành tựu về khoa học, giáo dục, công nghệ, dễ dàng nhận ra tiềm lực kinh tế vô cùng hùng hậu của Mỹ với tư cách một cường quốc đứng đầu thế giới. Thế nhưng, như Đinh Hồng Hải viết, đúng 10 năm sau khi tác giả rời Mỹ, “biểu tượng sức mạnh kinh tế thế giới” bỗng chốc sụp đổ chỉ trong vài tuần (tr.132). Dù kẻ thù của cường quốc lần khối liên minh hùng mạnh chỉ là loài virus bé nhỏ vài micromet, nhưng những tổn thất mà nó gây ra khiến người ta không khỏi nghĩ đến cảnh địa ngục trần gian. Điều đáng buồn là, bóng dáng của địa ngục trần gian hiển hiện trong con mắt lo âu của người dân, chính phủ các nước ngay ở thời điểm mà văn minh nhân loại, khoa học công nghệ đang ở giai đoạn phát triển tiên tiến nhất.

“Ý phải điều xe quân sự để chở xác vì số ca tử vong quá nhiều.

Tổng Thư ký Liên Hiệp Quốc cảnh báo sẽ có hàng triệu người chết.

Một quan chức Iran thông kê cứ 10 phút trôi qua lại có 1 người ở quốc gia này chết vì Coronavirus. Iran tiếp tục đào nhiều ngôi mộ tập thể để chôn xác người vì số ca tử vong tiếp tục tăng nhanh.

Nga hôm nay ghi nhận ca tử vong đầu tiên. Ý hôm nay ghi nhận 3.405 ca tử vong. Mỹ hôm nay ban bố luật thời chiến để chống dịch. Pháp chuẩn bị công bố tình trạng khẩn cấp y tế. Trong khi các bệnh viện ở Paris đang chuẩn bị cho thời khắc đen tối nhất lịch sử.” (Bản tin 12:00 thứ sáu ngày 20 tháng 3 năm 2020, tr.88)

Hàng loạt diễn tiến phức tạp của dịch bệnh liên tục được cập nhật chỉ ra cho thấy hình ảnh một thế giới đầy tổn thất đang phải chống chọi với kẻ thù bé nhỏ vô hình. Điều này càng nhấn mạnh rõ nét hơn sự tương phản đáng sợ của thế giới ở hai thời điểm BCP (Before Coronavirus Pandemic – trước đại dịch Coronavirus) và ACP (After Coronavirus Pandemic – sau đại dịch). Nếu như trong một tác phẩm hội họa, “hình thức tương phản mạnh có thể bức xạ một cách rõ ràng và mạnh mẽ lên thị giác và tâm lý” (Vương Hoàng Lục, tr.227) thì những ghi chép cùng lúc giữa hai thái cực đối lập, thông qua thủ pháp đối sánh đồng hiện của Đinh Hồng Hải cũng tác động tâm trí người đọc mạnh mẽ không kém.

2. Thao tác đối sánh trong Thiên đường và Địa ngục

Trước khi tiến hành so sánh đối chiếu hai đối tượng, thao tác đầu tiên cần làm rõ là miêu tả đối tượng như một hệ thống cấu trúc ở mọi bình diện, cấp độ hay thuộc tính... theo một quan điểm hay trường phái nhất định. Trong quá trình thực hiện phép đối sánh, chúng ta có hai cách như sau:

- Thứ nhất là chọn một đối tượng chính được miêu tả

EDUCATION

với mức độ biểu hiện chi tiết, cụ thể, đối tượng còn lại sẽ là đối tượng phụ và chỉ được đề cập ở những điểm khác biệt cần thiết;

- Thứ hai là so sánh cả hai đối tượng cùng lúc với “liều lượng” mô tả ngang nhau.

Kết quả của cả hai cách làm trên đều có giá trị tương đương vì đều dẫn đến việc chỉ ra những khác biệt.

Ở chương 1 với tên gọi Giác mơ Mỹ, Đinh Hồng Hải đã lần lượt giải quyết hai vấn đề, một là mô tả tổng quan về “American Dream” thông qua góc nhìn bản thân và hai là chỉ ra đối tượng chính của việc đối sánh: nước Mỹ trước đại dịch (đây chính là cách đối sánh thứ nhất).

Tùng là du học sinh tại Đại học Harvard, Hoa Kỳ từ năm 2008 đến 2010, tác giả đã có cơ hội được trải nghiệm “thiên đường mơ ước của nhiều người” (tr.12). Tuy những trải nghiệm này chủ yếu liên quan đến Harvard, song như tác giả viết, nó cũng là những vấn đề “liên quan đến thành phố Cambridge, Boston và của nước Mỹ trong bối cảnh xã hội thập niên đầu thế kỷ 21” (tr.16). Bằng cảm nhận “mắt thấy tai nghe” từ hệ thống quản trị, bài giảng đến hệ thống cơ sở vật chất như thư viện, lớp học, bảo tàng, dịch vụ y tế... tại Harvard, tác giả dần hé mở cho độc giả thấy một cái nhìn toàn cảnh về một quốc gia có nền khoa học giáo dục tiên tiến cũng như một trong những đầu tàu kinh tế, chính trị thế giới. Thông qua việc cung cấp cái nhìn toàn cảnh đó, nước Mỹ dường như trở thành một “tiêu chuẩn” mẫu để chỉ ra những hạn chế trong quản lý khoa học, giáo dục... tại Việt Nam hiện nay. Thế nhưng, chỉ trong thời gian ngắn, toàn bộ cảnh thiên đường này phút chốc biến thành ảo ảnh, thay vào đó là hình ảnh tang thương của Mỹ và thế giới khi đại dịch Covid-19 ập đến.

Bước sang chương 2 Đại dịch Coronavirus, sau những trang viết nhận định về tình hình khái quát chủ yếu ở Mỹ và Việt Nam trong đại dịch, ngay lập tức cách đối sánh thứ hai được tác giả áp dụng. Gần như toàn bộ những tin tức về Mỹ, Việt Nam và các nước trên thế giới lần lượt được liệt kê, trải đều qua những ghi chép mà theo lời tác giả là “một cuốn phim quay chậm” (tr.72). Với thời lượng và mức độ mô tả ngang nhau, trải đều trong hầu như mọi lĩnh vực cuộc sống, cùng với những mốc thời gian lặp lại hàng ngày, là những nội dung tương chừng không mấy khác biệt: Việt Nam hôm nay tăng thêm xx ca mới nâng tổng số lên xx ca nhiễm bệnh; Chính phủ Mỹ quyết định tung gói cứu trợ x nghìn tỷ đô la; nước X, thành phố Y chuẩn bị phong tỏa... Thế nhưng, đằng sau những ghi chép ngẫu nhiên, khách quan đó, người đọc bắt đầu nhận ra “vấn đề”, chính là những mâu thuẫn đến vô lý, những động thái khó hiểu trong bối cảnh đại nạn chung.

Nếu như ở Việt Nam:

“Trong khi người dân cả nước đang oằn mình vì Coronavirus thì Formosa lại đổ trộm chất thải vào khu dân cư ở Hà Tĩnh khiến người dân phản ứng dữ dội.” (Bản tin ghi chép lúc 18:00 thứ hai ngày 30 tháng 3 năm 2020, tr.110)

“Trong lúc bệnh dịch hoành hành và lệnh “cách ly xã hội” được ban hành và có hiệu lực từ ngày 1/4, nhưng Phó Giám đốc Bệnh viện Hương Khê (Hà Tĩnh) vẫn tổ chức tiệc cưới linh đình cho con trai.” (Bản tin ghi lại lúc 12:00 thứ năm ngày 2 tháng 4 năm 2020, tr.119)

“Trong lúc dịch bệnh hoành hành, vật tư, thiết bị y tế chính là chiếc khiên đỡ cuối cùng cho lực lượng tuyến đầu là các y bác sĩ và nhân viên y tế. Nhưng tại tỉnh Đắk Nông chúng bị đội giá tới 6 lần. Phần chênh lệch 5 lần không biết sẽ đi đâu.” (Bản tin 6:00 chủ nhật ngày 12 tháng 4 năm 2020, tr.144)

“Một buổi sinh nhật của Nguyễn Thị Dương trị giá hàng trăm tấn gạo. Nhiều đại gia khác cũng chịu chơi hơn thế khi thường xuyên ăn mỗi bữa cá khủng, tôm khủng, tu hài khủng nhập khẩu từ Mỹ, Nhật, Canada, Na Uy trị giá vài chục triệu đồng/bữa.” (Bản tin ghi 6:00 thứ sáu ngày 17 tháng 4 năm 2020, tr.157)

Thì thế giới là:

“Trong khi thế giới đang “điều linh” vì Coronavirus thì Bắc Triều Tiên lại phóng tên lửa đạn đạo.” (Bản tin ghi lúc 12:00 chủ nhật ngày 29 tháng 3 năm 2020, tr.106)

“Trên các kệ hàng vùng đông bắc nước Mỹ đang khan hàng tươi, thậm chí trống trơn, thì ở miền trung và nam nước Mỹ hàng nghìn tấn rau tươi, hành, trứng không thể vận chuyển đi tiêu thụ đã phải hủy bỏ.” (Bản tin 6:00 chủ nhật ngày 12 tháng 4 năm 2020, tr.145)

“Hiện đã có 192 quốc gia tham gia Mạng lưới Ngày Trái đất (Earth Day Network) nhưng vấn đề bảo vệ trái đất chỉ thuộc về một nhóm thiểu số. Vì vậy mà những sáng kiến toàn cầu bảo vệ Ngôi nhà xanh hay Mẹ Trái đất thường bị khóa lấp trên diễn đàn của các nguyên thủ. Trung Quốc và Mỹ là hai nước chiếm hầu hết khí thải nhà kính toàn cầu với lượng tiêu thụ nhiên liệu hóa thạch nhiều nhất thế giới nhưng lại không tham gia các sáng kiến này.” (Bản tin 6:00 thứ tư ngày 22 tháng 4 năm 2020, tròn 50 năm Ngày Trái Đất ra đời từ ý tưởng của Thượng nghị sĩ Gaylord Nelson, tr.169)

Những mâu thuẫn này khiến người đọc nhận thức sâu sắc hơn về thế giới mà loài người đang sống. Đó là nơi mà thiên đường và địa ngục có thể đối ngôi cho

EDUCATION

nhau chỉ trong chớp mắt. Đó cũng là nơi mà những mặt “tốt đẹp và xấu xa, cao thượng và thấp hèn, giàu có và nghèo túng, ngay thẳng và xảo trá...” (tr.13) đang tồn tại song hành như Đỉnh Hồng Hải đã viết.

Thủ pháp đối sánh còn được nâng lên một mức độ cao hơn khi tác giả đặt nền kinh tế khổng lồ, chuỗi cung ứng hoàn hảo và nền y tế hiện đại nhất thế giới của Mỹ bên cạnh một Việt Nam “bé hạt tiêu” nhưng lại linh hoạt và dễ thích nghi với mọi hoàn cảnh. Lối sống đơn giản của đại đa số người dân Việt Nam đã khiến cho họ không bị nhấn chìm bởi thiên tai, chiến tranh và dịch bệnh trong hàng nghìn năm qua. Trong khi rất nhiều người dân Mỹ xuống đường biểu tình phản đối lệnh giãn cách xã hội, chỉ trích hoặc nghi ngờ khả năng phòng dịch của việc đeo khẩu trang... thì đâu đó ở Việt Nam, xuất hiện những máy ATM phát gạo cho dân nghèo, những chương trình từ thiện, quyên góp ủng hộ của toàn dân, là bản nhạc Ghen Cô Vy gửi gắm thông điệp phòng bệnh một cách tích cực, là lời dặn dò “Đừng yên khi Tổ quốc cần”... Liệu một nền kinh tế nông nghiệp linh động và một lối sống đơn giản có thể giúp cho Việt Nam vượt qua “mùa đông hậu đại dịch” như tác giả đã chỉ ra hay không? Câu trả lời sẽ đến khi bệnh dịch qua đi, chúng ta hãy chờ xem.

3. Thủ pháp trực quan hóa trong Thiên đường và Địa ngục

Trực quan hóa dữ liệu (Data visualization) là một phương pháp được sử dụng nhiều trong khoa học thống kê, ít ai ngờ nó lại xuất hiện trong một tác phẩm văn chương như TĐ&ĐN. Các con số tưởng như khô cứng và vô hồn bỗng chốc khiến người đọc cảm thấy “giật mình” vì sự tương phản gay gắt. Chẳng hạn như tổn thất về nhân mạng của nước Mỹ chỉ sau nửa năm dịch bệnh bùng phát đã cao gấp gần 4 lần so với 20 năm nước Mỹ tham chiến ở Việt Nam.

Khi đọc những dòng ghi chép trực quan này, khán giả dễ dàng liên tưởng đến một “màn hình điện tử” vừa được “nhấn nút” PLAY. Trên màn hình ấy nhảy hiện những con số, những mẫu tin văn cập nhật tình hình, người ta thấy hiện lên những dấu khoanh tròn đỏ bên ngoài Trung Quốc, đây là Pháp, Ý, kia là Tây Ban Nha, Iran... trong đó nổi bật nhất phải kể đến là Mỹ. Những dấu khoanh đỏ này, tượng trưng cho tổn thất gây ra bởi Coronavirus chưa biết đến khi nào mới có thể hạ nhiệt. Hiệu ứng qua những con số gia tăng không ngừng trở thành những “con số biết nói” diễn tả mức độ khốc liệt của dịch bệnh trên khắp thế giới.

“Chính phủ Ý hiện đã phong tỏa 16 triệu dân phía Bắc, hàng trăm người đã chết, một quan chức cấp cao cũng đã dương tính.” (Bản tin 18:00 ngày chủ nhật 8 tháng 3 năm 2020, tr.75)

“Hàn Quốc, Iran, Ý, số ca nhiễm vẫn tăng theo cấp số nhân. Y tế Hàn Quốc khá tốt nên 7.134 ca mắc chỉ có 51 người tử vong. Iran hôm nay có 5.823 người nhiễm và 194 người tử vong. Ý có 5.583 ca mới với 366 người tử vong.” (Bản tin 6:00 thứ hai 9 tháng 3 năm 2020, tr.76)

“Trong 24 giờ qua Mỹ ghi nhận gần 18.000 người chết vì CV. Con số lớn hơn nhiều cuộc chiến tàn khốc khác trên thế giới trong lịch sử, có thể sánh với Trân Châu Cảng và 11/9.” (Bản tin 00:00 thứ tư ngày 8 tháng 4 năm 2020, tr.134)

Cũng trong vòng một ngày, *“số ca nhiễm tại Ấn Độ tăng kỷ lục với 1.684 người nâng tổng số ca nhiễm lên 23.077 người với 723 người chết”, “Nước Nga lại tái hiện một “Vũ Hán” mới với bệnh viện dã chiến 1.000 giường ở St. Petersburg.”* (Bản tin 7:00 thứ bảy ngày 25 tháng 4 năm 2020, tr.177)

Thiệt hại về kinh tế cũng bắt đầu thấy rõ bởi những cảnh báo tăng trưởng âm và hàng nghìn tỷ đôla được “tung” ra liên tục để cứu trợ nền kinh tế mà theo tác giả, đó sẽ là một gánh nặng khổng lồ cho các thế hệ tương lai.

“Nước Mỹ dự kiến huy động một khoản tiền khổng lồ lên đến 5.000 tỷ đô la để hỗ trợ nền kinh tế chống dịch.” (Bản tin 22:00 thứ bảy ngày 14 tháng 3 năm 2020, tr.80)

“Khoản tiền 2.000 tỷ đô la “bơm” vào thị trường của Mỹ đã được thông qua thành luật. Thậm chí FED (Cục Dự trữ liên bang) có thể “bơm” tới 4.500 tỷ cho tới 6.000 tỷ đô la – một động thái chưa từng có trong lịch sử.” (Bản tin 18:00 thứ bảy ngày 28 tháng 3 năm 2020, tr.102)

“Tập đoàn bất động sản Evergrande của Trung Quốc đã giảm giá bất động sản 50% để kích cầu. Chỉ trong hai tháng đầu năm doanh số bất động sản của Trung Quốc đã sụt giảm 30%.” (Bản tin 20:00 thứ hai ngày 30 tháng 3 năm 2020, tr.111)

“Ngay sau khi ban bố tình trạng khẩn cấp, chính phủ Nhật đã tung gói kích thích kinh tế 1.000 tỷ, xấp xỉ 20% GDP của Nhật.” (Bản tin 00:00 thứ tư ngày 8 tháng 4 năm 2020, tr.135)

Nếu như toàn bộ chương 2 chỉ dừng lại ở việc cập nhật diễn tiến của dịch bệnh thì TĐ&ĐN có lẽ không khác gì mục “điểm tin”, đồng thời gây cho người đọc cảm giác không mấy dễ chịu. Thế nhưng, toàn bộ nội dung “nặng nề” diễn ra trong bối cảnh thực tế nặng nề không kém đó đã được tác giả đối sánh lại bằng lối viết song hành hết sức nhẹ nhàng, đôi khi pha chút hóm hỉnh. ây có lẽ là một trong những điểm cộng lớn

EDUCATION

của TD&ĐN, vì nhờ vào những “cú bô nhỏ” nhưng “ghi điểm tuyệt đối” đó mà tác giả đã buộc người đọc phải suy ngẫm thật lâu:

“*Ở Iran, người ta uống rượu để chống virus khiến 27 người chết.*” (Bản tin ghi vào 23:00 thứ tư ngày 11 tháng 3 năm 2020, tr.77)

“*Từ lúc công bố “miễn nhiễm với Coronavirus nhờ cầu nguyện” (lời Bộ trưởng Y tế Indonesia) đến nay đã có gần 400 ca nhiễm với hơn 30 người chết.*” (Bản tin ghi 22:00 thứ sáu ngày 20 tháng 3 năm 2020, tr.89)

“*Theo tổng cục Hải quan, xuất khẩu thép của Việt Nam sang Trung Quốc trong hai tháng đầu năm tăng 26 lần! Không biết Trung Quốc mua thép làm gì nhiều như vậy. Chẳng lẽ để chế tạo vũ khí chống virus?*” (Bản tin 15:00 thứ tư ngày 1 tháng 4 năm 2020, tr.116)

“*Theo CNN, nhờ có lệnh phong tỏa, thú hoang ở Châu Phi được tận hưởng trở lại cảm giác của tổ tiên xa xưa. Hàng đàn sư tử tự do nằm thư giãn giữa lòng đường nhựa. Thế Lữ, tác giả kiệt tác thơ Nhớ rừng nếu được nhìn thấy cảnh này chắc sẽ có thêm nhiều tứ thơ mới.*” (Bản tin ghi lúc 7:00 chủ nhật ngày 19 tháng 4 năm 2020, tr.163)

Thông qua hàng loạt ghi chép thật nhưng khó tin đến mức tưởng như đùa ấy, người đọc chúng ta không khỏi giật mình tự hỏi: Điều gì đã xảy ra với nhận thức của con người bấy lâu nay? Chúng ta đã làm gì với Thiên nhiên, môi trường, đức tin và với chính đồng loại mình? Và liệu hệ quả của những hành động sai lầm ngày hôm nay sau dịch bệnh sẽ là gì tiếp theo? Quan điểm của Đinh Hồng Hải đưa ra đề gợi mở cho những câu hỏi trên chính là cặp đối sánh: Nhân – Quả, được trình bày ở chương 3, chương cuối cùng của cuốn sách.

4. Đối sánh “Nhân – Quả” trong Thiên đường và Địa ngục

Chương cuối cùng Bài học cho thế giới sau đại dịch, là những chiêm nghiệm của tác giả để rút ra những bài học cho Việt Nam, cho nước Mỹ và cho nhân loại. Thủ pháp đối sánh ở chương này lại hướng đến một giá trị căn bản của văn hóa phương Đông mà chúng ta đều biết: Nhân – Quả.

Hầu hết các tôn giáo đều đề cập đến hệ giá trị này nhưng để hiểu về nó cần có sự trải nghiệm và sự cảm nhận. Đi từ trải nghiệm Giác mơ Mỹ đến Đại dịch Coronavirus, tác giả đã đưa ra những cảm nhận hết sức sâu sắc về đại dịch nhưng không phải bởi “con virus” mà là căn nguyên sâu xa của nó. Đó là luật Nhân – Quả được tạo bởi những nguyên nhân như quá trình phát triển đi ngược lại tự nhiên, hủy diệt hệ

sinh thái, tiêu dùng quá mức, sự vô trách nhiệm và tính ngạo mạn của con người đối với ngôi nhà chung – Trái đất. Hệ quả mà nhân loại đã và đang gánh chịu rất rõ ràng: bên cạnh chiến tranh, nạn đói, ô nhiễm môi trường, dịch bệnh cũng trở thành kẻ thù nguy hiểm trong cuộc chiến sinh tử của loài người. Sử dụng thủ pháp đối sánh qua khái niệm Nhân – Quả là một ví dụ cụ thể mà tất cả những ai đi qua đại dịch này đều thấu hiểu để từ đó rút ra Bài học cho thế giới sau đại dịch.

Thông điệp mà tác giả hướng người đọc đến ở chương này khi bàn luận từ góc độ Nhân – Quả chính là một niềm tin sâu sắc hơn về vũ trụ, về những gì Đấng Tạo hóa đã ban cho con người để từ đó điều chỉnh hành vi, lối sống coi trọng tự nhiên, phát triển bền vững. Hiểu biết của chúng ta là hữu hạn, loài người không thể ngạo mạn trước sức mạnh của tự nhiên. Nếu có niềm tin/đức tin đi cùng với hành động đúng, loài người sẽ vượt qua thảm kịch để hướng đến một thế giới hậu đại dịch (ACP – After Coronavirus Pandemic) dù không tràn ngập hàng hóa và sự hưởng thụ như trước đại dịch nhưng sẽ công bằng hơn, ít ra là với các sinh loài mà Tạo hóa đã sinh ra.

Thông qua thủ pháp trực quan hóa đối sánh, tác giả đã cho thấy sức mạnh to lớn của nền kinh tế và quân sự hay chuỗi cung ứng “hoàn hảo đến tận chân răng” của Mỹ cũng chính là “gót chân Achilles” của cường quốc này trong đại dịch. Dựa trên quan điểm của nhà kinh tế học Ludwig von Mises và những nhận định của Ron Paul (ứng viên tổng thống đảng Cộng hòa 2008), theo tác giả, nếu nền công nghiệp khổng lồ của Mỹ không tự cứu được chính nó thì cú lao dốc của nó sẽ khiến nền kinh tế toàn cầu sụp đổ. Điều đó sẽ giống như một “mùa đông hạt nhân” khi thiên thạch lao vào trái đất hàng triệu năm trước khiến loài khủng long tuyệt chủng. Tác giả dự báo một thảm họa sụp đổ nền kinh tế Mỹ có thể xảy ra nếu các nhà khoa học không tìm ra vaccine và thuốc đặc trị hiệu quả.

Tác giả cũng hy vọng Cục Dự trữ liên bang (FED) và những “bộ óc vĩ đại” của các nhà khoa học Mỹ (như lời tổng thống Trump) có thể phanh con tàu lao dốc nhưng cũng đồng thời, cảnh báo chúng ta hãy chuẩn bị cho một kịch bản tồi tệ nhất. Đó là một nạn đói ở quy mô toàn cầu với hàng tỷ người đói và hàng triệu người chết đói như khuyến cáo của Tổ chức Nông lương Liên hợp quốc (FAO) khi nền kinh tế thế giới đối mặt 03 hiện tượng đáng lo ngại nhất cùng xuất hiện một lúc: Tê giác xám (suy giảm tăng trưởng); Voi trắng (vỡ bong bóng nợ); Thiên nga đen (dịch bệnh).

Thế giới sau đại dịch sẽ như thế nào? Câu hỏi mà tác giả đặt ra ở cuối chương 3 dường như vẫn còn bỏ ngỏ vì như tác giả nhận định: chúng ta mới chỉ có thể

EDUCATION

“nhìn thấy một phần tương lai của nhân loại ngay bây giờ” (tr.219). Điều kiện và hoàn cảnh sống của nhân loại đang ngày càng thay đổi, có thể chúng sẽ dẫn chúng ta đến một thế giới mới tốt đẹp nhưng cũng có thể tồi tệ hơn. Từng giờ từng phút trôi qua, dịch bệnh vẫn còn tiếp diễn, con người vẫn đang cố gắng bằng mọi cách để có thể đứng dậy bước tiếp sau cú ngã dài. Trong chặng đường sắp tới, liệu nhân loại có thể thay đổi tư duy, chấp nhận “lối sống chân thành, lương thiện và sự kiên nhẫn của tổ tiên” (tr. 231) hay không vẫn còn là một câu hỏi lớn chưa có lời đáp.

Năm 2004, khi Masanobu Fukuoka viết cuốn sách “Cuộc cách mạng Một Cọng Rơm” có lẽ ông đã không mong cầu điều gì lớn lao như cách các lý thuyết gia giải thích triết học hay luận bàn chính trị. Toàn bộ cuốn sách chẳng có “cuộc cách mạng” nào cả, nó chỉ là những ghi chép của một người làm nông khiêm nhường cân nhắc trước thiên nhiên ruộng vườn. Nhưng Fukuoka có niềm tin “chỉ một cọng rơm cũng có thể làm nên cả một cuộc cách mạng” (Masanobu Fukuoka 2004, tr.35) vì đối với ông mục đích tối thượng của việc làm nông không phải là trồng cây, mà là sự tu dưỡng và hoàn thiện con người. Cuộc “cách mạng” chỉ xảy ra khi nhận thức của từng con người thay đổi, còn thay đổi như thế nào lại là lựa chọn của mỗi người. Phải chăng cách Đinh Hồng Hải cần mẫn ghi chép trong những ngày vừa qua cũng là minh chứng cho lựa chọn sống chân thành, “kiên nhẫn” ấy?

Kết luận

Đọc cuốn Thiên đường và Địa ngục của Đinh Hồng Hải, độc giả dễ dàng nhận thấy tính khách quan khoa học song hành cùng với cảm luận văn chương. Phép đối sánh trong tay anh dường như trở thành một công cụ “cân đo” hết sức linh hoạt. Có lúc đối sánh được thể hiện qua lối viết song hành, gần như văn nói, cho phép tác giả lồng ghép những suy tư thậm chí bình luận hóm hỉnh gây bất ngờ, thú vị cho độc giả. Nhưng cũng có lúc, đối sánh trở thành thao tác khoa học được trình bày cẩn thận và hết sức cụ thể để từ đó giúp người đọc tìm hiểu căn nguyên cũng như tự rút ra bài học cho bản thân mình.

Bằng thủ pháp đối sánh, tác giả Đinh Hồng Hải đã dựng nên một bức tranh toàn cảnh về thế giới mà chúng ta đang sống cả trước, trong và sau đại dịch Coronavirus. Điều này tưởng chừng như đơn giản song cũng không hề dễ dàng, bởi như chính tác giả chia sẻ: với khối lượng thông tin dày đặc trong “con bão” truyền thông, nếu chúng ta không ghi lại thì những luồng tin tức của ngày hôm sau sẽ nhấn chìm luồng thông tin hôm trước. Cùng với việc cập nhật, xâu chuỗi lượng thông tin dồn dập trong suốt giai đoạn dịch bùng phát thứ nhất ở Việt Nam và trên thế giới, tác giả cũng đã kịp “vẽ” nên một thiên đường

đơn giản trong đó là địa ngục mà Coronavirus tạo ra cho chúng ta. Qua đó, mỗi người chúng ta có thể tự mình nhìn nhận, chiêm nghiệm những vấn đề của bản thân cũng như tương lai nhân loại.

Vương Hoàng Lục trong Hắc bạch họa lý viết: “Sự vật có hai cực, bất luận là thế giới tự nhiên hay đời sống xã hội đều tồn tại những cảnh tượng tương phản” (Vương Hoàng Lục tr.228). Cái tương phản mà Vương Hoàng Lục nói đến, trong bối cảnh ngày hôm nay chính là thiên đường và địa ngục mà tác giả Đinh Hồng Hải đang đề cập. Chúng không nằm ở hai nơi khác biệt mà ở cùng một chỗ, tồn tại song hành trong một thế giới “vô cùng mong manh mà tất cả chúng ta đang dựa vào” (tr.13). Đằng sau chuỗi đối sánh liên tục, nhiều cấp độ trải dài trong 240 trang sách, tác giả đã chỉ ra cho chúng ta thấy một điều: Không phải chờ đến lúc rồi bỏ thế giới này chúng ta mới thấy thiên đường và địa ngục mà thực sự nó chính là những gì do con người đã và đang tạo ra bằng “nghiệp lực” ngay lúc này, trên trái đất này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. **Đinh Hồng Hải 2020**, *Thiên đường và địa ngục: Ghi chép trong đại dịch Coronavirus*, Nxb. Văn hóa văn nghệ, Tp.HCM
2. **Lê Huy Bắc 1998**, *Kiểu nhân vật trung tâm trong tác phẩm của Hemingway*, **Luận án Tiến sĩ Ngữ văn, Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội.**
3. **Masanobu Fukuoka 2004**, *XanhShop biên dịch, Cuộc cách mạng Một Cọng Rơm, tái bản lần 3*, Nxb. Tổng hợp TP.HCM.
4. **Vương Hoàng Lục 2014**, *Võ Mai Lý dịch, Nguyên lý hội họa đen trắng, tái bản lần 3*, Nxb. Mỹ thuật.
5. **Trần Văn Phước 2020**, *Bài giảng Dẫn luận ngôn ngữ học đối chiếu*, <https://www.slideshare.net/vitbabytt4ever/bai-giang-ngon-ngu-hoc-doi-chieu>, truy cập 25-8-2020.